دانش
فرانکشتاینی در لباس مبدل ۲۸

دانش
سار در مقابله با چامسکی ۲۸

خانه
مردی بدون حق ثبت ۲۹

جامعه
تفویض بعضی اختیارات دولت به شورها ۳۰

گزارش نمایشگاه زندانبانی و اصلاح مجرمین

زیبایی‌های زندان

عاطفه آزاد

انوار الهی تابید و فرشتگان دست به کار شدند به فرمان خداوند تا بیافرینند بندگان او را، از «آدم تا خاتم». آدم آفریده شد و حوا در پی او . . .

هابیل و قابیل هم آمدند و شدند مظهر خیر و شر دنیای آدمیان و تا امروز ماندند و ماندند و دنیای امروز هم پر شد از هابیلیان و قابیلیان. قرار نیست داستان آفرینش و تاریخ خلقت را مرور کنیم. موضوع خیلی ساده است و درباره تابلویی منبت کاری به نام «از آدم تا خاتم». از بالا به پایین انوار خداوندی است که فرشتگان در زیر آن در حال صنع آدمیان‌اند، در جوارشان ابراهیم و اسماعیل، مسیح بر صلیب، ضامن آهو و البته اسب امام سوم شیعیان روی چوب کنده کاری شده‌اند. تابلوی منبت کاری «از آدم تا خاتم» در گوشه غرفه‌ای بود که سردرش با تابلوی بنگاه تعاون و حرفه‌آموزی، اشتغال و صنایع زندانیان کشور مزین شده. اینجا کارهای دستی‌ای دیده می‌شود که در کارگاه توسط تعدادی از زندانیان آفریده شده و یا یک نفر به تنهایی آن را ساخته است. اما این تابلوی منبت کاری به ارتفاع حدود یک متر و به شکل بیضی توسط یکی از محبوسان ساخته شده و حاجیان کارشناس بازرگانی تعاون صنایع زندانیان درباره قیمت آن می‌گوید که بالغ بر سه و نیم میلیون تومان ارزش دارد. سازنده آن در بند زندان قم بوده و مدت طولانی بر روی آن کار کرده تا ساخت‌اش به پایان برسد. ظروف سنگ سیاه کنده کاری شده، روی میز شیشه‌ای مقابل غرفه است. این ظروف توسط محبوسان زندان مشهد ساخته شده‌اند و قیمت آنها از ریز تا درشت بین هزار تومان تا هشت هزار تومان متغیر است. جالب آنجا است که در غرفه وقتی در مورد سازندگان تولیدات می‌پرسی متوجه می‌شوی هر کس چیزی می‌سازد که در آن شهر ماده اولیه‌اش فراوان است. درست مثل دوران‌های قدیم که سیستم حمل ونقل آنقدرها پیشرفته نبود که آدم مواد اولیه را از فرسنگ‌ها آن طرف‌تر به محل زندگی‌اش ببرد. اینها از حداقل‌ها هم استفاده می‌کنند. عروسک‌های صدفی محبوسان بوشهر کاملاً گویای این موضوع است. آنها با انواع صدف‌های دریای جنوب، قورباغه یا شاید لاک پشت‌هایی ساخته‌اند که یکی در حال آواز خواندن است و دیگری، نواختن. زندان در خوش بینانه‌ترین حالت توانسته قوه خلاقه این افراد را فعال کند برای درآمد و تحصیل پول.

تابلوی منبت کاری از آدم تا خاتم

اطلاعات آماری زندانیان موجود در اردیبهشت ۱۳۸۵

ردیف	موضوع	فراوانی
۱	تعداد کل زندانیان سراسر کشور	۱۴۶/۹۶۳
۲	درصد زندانیان مرد	۹۶/۵۹
۳	درصد زندانیان زن	۳/۴۱
۴	درصد گروه جرائم مواد مخدر	۴۵/۵۴
۵	تعداد مراکز مراقبت بعد از خروج	۳۰
۶	تعداد کانون‌های اصلاح و تربیت	۲۶
۷	قدیمی‌ترین زندان کشور از لحاظ تاریخ ساخت	سمنان
۸	تعداد زندانیان در هر ۱۰۰/۰۰۰ نفر جمعیت	۲۱۵
۹	درصد زندانیان بی سواد	۱۷/۶۲
۱۰	درصد زندانیان دارای تحصیلات ابتدایی	۳۷/۳۰
۱۱	درصد زندانیان دارای تحصیلات سیکل	۲۷/۹۶
۱۲	درصد زندانیان دارای تحصیلات دیپلم	۱۲/۳۷
۱۳	درصد زندانیان دارای تحصیلات بالاتر از دیپلم	۲/۸۵
۱۴	درصد زندانیان زیر ۱۹ سال (پسر و دختر)	۱/۳۷
۱۵	درصد زندانیان مقطع سنی ۳۵-۱۹ سال	۲۰/۴۱
۱۶	درصد زندانیان مقطع سنی ۳۹-۲۶ سال	۵۳/۲۳
۱۷	درصد زندانیان مقطع سنی ۳۹ سال به بالا	۲۴/۹۹

سکه های ۲۵ و ۵۰ تومانی

■ فرش ابریشم، ۲ میلیون و ۷۰۰ هزار تومان

فرش های ابریشمی قم در رنگ‌ها و طرح‌های مختلف بر دیوارهای غرفه آویخته و کوچکترها هم قاب گرفته بر روی زمین هستند. در نگاه اول باور نمی‌کنی ابریشم باشند اما وقتی مسئول غرفه، قیمت ۷۰ هزار تومان را برای کوچکترها و دو میلیون و ۷۰۰ هزار تومان را برای فرش‌های بزرگ اعلام می‌کند، از این قیمت تعجب می‌کنی و نزدیک می‌شوی تا ببینی، جنسش چیست؟ و بعد آقا توضیح می‌دهند که ابریشمی است. زندانیان اصفهان هم خاتم آرامگاه حافظ را با زیبایی و ظرافت ساخته‌اند. در همان نزدیکی ماکت‌های چوبی چند کشتی که روی یکی از آنها کلمه TAITANIC نوشته شده بود با تمام ملزومات یک کشتی و ماکت یک خانه شیروانی‌دار. گویی سازنده‌اش آرزوهای خود را به حجم درآورده باشد. تابلوی معرق پرنده که اسامی ائمه معصوم در اطراف آن نوشته شده، در اینجا کم نیست و نمی‌توان حدس زد که سازندگان این تابلوها برای زیبایی این طرح‌ها را انتخاب کرده‌اند و یا آرزوی دیرینه آزادی آنها را به این کار تشویق کرده است. حاجیان کارشناس حاضر در غرفه هم درباره فعالیت‌های اقتصادی زندانیان توضیح می‌دهد که شرکت‌ها برای همکاری با ما قرارداد می‌بندند. به عنوان مثال زندان تهیه لباس‌های شرکت‌ها یا کارخانجات را بر عهده می‌گیرد. بخش تعاون سازمان زندان‌ها در تمام شهرها و شهرستان‌ها امکانات انجام کارهای خدمات و حتی تولیداتی را دارد. این موضوع را با مشاهده نقشه ایران در کنار غرفه می‌توان دریافت. در هر شهر و استانی مراکز فعالیت بخش‌های تعاون زندان علامت گذاری شده و کارشناس بازرگانی تعاون زندان درباره پرورش شترمرغ، ماهی، میگو و دامداری توضیح می‌دهد. ساخت بخشی از پلاک‌های خودروها و علائم راهنمایی و رانندگی هم به سفارش نیروی انتظامی به زندانیان سفارش داده می‌شود و همکاری با سازمان آب و فاضلاب و مخابرات هم از جمله فعالیت‌های محبوسان است. تولیدات کفش و پوتین در کارخانه بزرگ قزل‌حصار هم گوشه‌ای از غرفه را به خود اختصاص داده. جالب آنکه ساخت بسیاری از لوازم بازی پارک‌ها هم توسط زندانیان انجام می‌شود در کارخانجات زندان شهید کچویی. نظری به یکی از تابلوها انسان را متوجه این موضوع می‌کند که تعداد مددجویانی که در زندان به کسب مهارت‌های فنی روی آورده و مدارک فنی دریافت کرده‌اند در سال ۸۴ به ۱۷ هزار نفر می‌رسد و آمار شاغلین به کار در زندان‌ها هم بیش از ۲۱ هزار نفر است. اما درآمدهای حاصل از این کار چه می‌شود؟ حاجیان می‌گوید: بخشی از این درآمدها صرف زندانیان و غذای آنها می‌شود، بخشی دیگر در اختیار خانواده‌شان قرار می‌گیرد و بخش سوم پس‌انداز می‌شود تا پس از آزادی به آنها پرداخت شود.

■ کانون اصلاح و تربیت

جیپ چوبی رنگ نشده و یک هواپیمای جت در مقابل در ورودی غرفه، بازی پسربچه‌های شلوغ و شیطان را به یاد می‌آورد. نظری به سردر غرفه می‌اندازی، نوشته «کانون اصلاح و تربیت». دیوارها پر شده از تابلوهای معرق تابلوی بزرگ سرباز هخامنشی و تابلوهایی که خرده‌چوب‌های کوچک و بزرگ و رنگارنگ سعی کرده‌اند در کنار هم پرنده زیبای خوشبختی و شاید هم آزادی را به پرواز درآورند. روی میز یک جعبه است، پر از سنگ‌های کریستال، جاسبر و عقیق آبی و البته همه بی‌شکل و زاویه‌دار. کنارش یک تابلوی کوچک پلاکسی گلاس است که سنگ‌های صیقلی و شکل‌دار روی آن چسبانده شده است. «گردنبند هم درست کرده بودیم هنوز به نمایشگاه منتقل نشده.» علی پسر ۱۷ ساله، این را گفت و بعد اسم سنگ‌ها را. «همه سنگ‌ها مثل هم تراشیده می‌شوند، اما کریستال از بقیه ظریف‌تر است.»

پرسیدم: سنگ اوپال نداری؟

گفت: داریم، اما اینجا نیاوردیم، اوپال گرونه.

پرسیدم: کدوم سنگ را بیشتر دوست داری.

جواب داد: عقیق آبی را از بقیه بیشتر دوست دارم، چون به ماه تولدم نزدیک‌تر است.

علی از یک سال پیش به کانون آمده و یک سال دیگر هم باید آنجا بماند. در کنار علی، سعید تابلو ساقه‌گری می‌سازد. روی دیوار پشتی، ساقه‌های طلایی روی زمینه مشکی برق می‌زنند، آیه‌های طلایی خطاطی شده و حتی آرم یونیسف. ساقه‌گری تابلوهای آیات و اسامی ائمه سخت‌تر از تابلوهای دیگر است اما سعید به‌رغم سختی، ساختن آنها را دوست دارد. او بعد از هفت، هشت ماه حبس در زندان رجایی شهر برای سن کم به کانون اصلاح و تربیت منتقل شد و چهار ماه است که آنجا است؛ برای حمل مواد مخدر به خواست شخص دیگری. علی اهل شهرستان دوری است و به همین دلیل از خانواده‌اش خواسته تا برای دیدنش به تهران نیایند اما امیدوار است به عفو مشروط برای آزادی. او که در کانون سفالگری، سنگ تراشی، ساقه‌گری و پلاکسی گلاس را یاد گرفته برای آینده‌اش هم برنامه دارد و شاید بعد از آزادی به سنگ تراشی یا تهیه وسایل پلاکسی گلاس ادامه دهد.

■ برخی در زندان هم مجرمند

در گوشه‌ای از سالن دومین نمایشگاه زندانبانی و اصلاح مجرمین غرفه‌ای قرار دارد که کشفیات بخش حفاظت نمایشگاه را گرد آورده‌اند. دیوارهای آن هم پوشیده از عکس‌هایی است که نشان‌دهنده محبوسان خطاکار در زندان است؛ افرادی که تصمیم گرفته‌اند اصلاح نشوند. به جرات می‌توان گفت بیشتر جرائمی که در زندان‌ها رخ می‌دهد در ارتباط با مواد مخدر است و البته در آخرین آمارها هم ۴۵/۵۴ درصد زندانیان با اتهامات مرتبط با مواد مخدر به بند کشیده می‌شوند. تصویر مواد مخدر جاسازی شده در کف کفش، پای مصنوعی، دندان مصنوعی و میوه از روش‌هایی است که ملاقات‌کنندگان از طریق آن سعی می‌کنند این مواد ممنوعه را وارد زندان کنند. عمده دلیل این تلاش‌ها ممانعت از استفاده از مواد مخدر و کمبود آن در زندان است تا جایی که قیمت این مواد را به گفته رئیس سازمان زندان‌ها به ۴۰ تا ۸۰ برابر قیمت آن در خارج از زندان رسانده است. انواع سرنگ‌های دست‌ساز با قوطی شامپو و . . . ساخت دست این زندانیان است برای مصرف مواد وارد شده به زندان.

در یکی از تصاویر نصب شده روی دیوار شخصی مشاهده می‌شود که لوله خرطومی تلفن کابین‌های ملاقات زندان را به گردن دارد. او هرازگاهی برای ملاقات شخصی به زندان می‌رفت اما پس از بازگشت ماموران متوجه می‌شوند ملاقات‌شونده، مواد مخدر به همراه دارد. در آخرین ملاقات ماموران زندان به ناچار ملاقات‌کننده و ملاقات‌شونده را بازداشت کردند. در بازرسی از ملاقات‌شونده در کمال تعجب مقداری مواد مخدر کشف شد. ماموران با بررسی کابین ملاقات که اجازه هیچ‌گونه ارتباطی بین دو نفر نمی‌داد، متوجه شدند ملاقات‌کننده در حین صحبت از طریق لوله خرطومی تلفن کابین مواد مخدر را به زندانی منتقل می‌کرد. با این وجود حفاظت زندان یکی از راه‌های نفوذ مواد مخدر به زندان را برای همیشه مسدود کرد. البته در کنار این روش‌ها روش قدیمی بلع هنوز هم کاربرد دارد؛ روشی که چندی پیش یساقی رئیس سازمان زندانی‌ها در مورد آن گفته بود وقتی فردی به زندان وارد می‌شود سه روز در قرنطینه نگهداری می‌شود تا اگر مواد مخدر بلع کرده دفع شود، اما برخی افراد آن را دوباره می‌بلعند. متاسفانه قاچاقچیان، این سوداگران مرگ، برای ورود مواد مخدر به زندان به وفور از این روش‌ها که می‌توان آن را پست‌ترین روش موجود نام نهاد، استفاده می‌کنند تا اندکی مواد مخدر را به زندان وارد کرده و با فروش آن به ده‌ها برابر قیمت واقعی پول‌های هنگفتی به‌دست آورند. پس از مواد مخدر سلاح سرد دومین وسیله مکشوفه در زندان‌های کشور است. در میز شیشه‌ای حاوی این وسایل به راحتی می‌توان خنجر، چاقو و شمشیر را یافت تا جایی که در نگاه اول یک سئوال به ذهن خطور می‌کند آن هم زمانی که چشمت به شمشیری می‌افتد با حدود شش یا هفت سانتی‌متر عرض. یک زندانی چگونه این شمشیر را می‌سازد بدون مواد اولیه و امکانات کافی؟ کاظمی کارشناس حفاظت زندان‌ها توضیح می‌دهد که یکی از اشرار زندانی این شمشیر عریض را با سینی غذایش ساخته. در کنار آن شمشیری می‌بینی که این کارشناس باز هم توضیح می‌دهد شمشیر از میله‌های تخت ساخته شده است. زندانیان با کشیدن سینی یا میله تخت به زمین و جاهای سخت و خشن آن را صیقلی کرده و به صورت شمشیر درآورده بودند. اما کاربرد آنها چه می‌تواند باشد به جز حمله به دیگران در بندی که ۶۰۰ یا ۷۰۰ نفر از اشرار در آنجا نگهداری می‌شوند. زندانیان برای بعضی از چاقوها دسته‌هایی ساخته‌اند به زیبایی چاقوهایی که در مغازه‌ها می‌بینی. دسته سفید یک چاقو از استخوان است. شاید انسان‌های اولیه هم بدون امکانات از چنین وسایلی استفاده می‌کردند و حالا برخی زندانیان در جایی که امکانات آن محدود است به روش‌های اجداد و نیاکانشان روی آورده‌اند. شاید از همه جالب‌تر دسته چاقویی است که به نظر می‌رسد در اولین نمایشگاه هم از آن استفاده شده؛ چاقویی که دسته آن بافته شده بود، دو رنگ با کلمه LAVE. اما زمانی که فکر می‌کنی زمانه تغییر کرده می‌توانی در این زندان‌ها جوانانی بیابی با بدن‌های خالکوبی شده و با چاقوهایی که روی دسته آن حک شده، در کف مردانگی شمشیر می‌باید گرفت. . .

■ زندان در ایران

به نظر می‌رسد در دوران باستان در قلعه‌ها زندان‌هایی بنا می‌شده و پادشاهان و حکمرانان مخالفان خود را در آنجا زندانی می‌کردند و بعد با وضع فجیعی آنها را از بین می‌بردند.[1] در آن زمان حبس جزء مجازات‌ها نبود بلکه وسیله‌ای بود برای از میان بردن بی‌سر و صدای اشخاصی که وجودشان برای کشور یا پادشاه خطر داشت. قدیمی‌ترین زندان بزرگ در تهران زندانی به‌نام انبار شاهی بود که در زیر نقارخانه ارک (محل فعلی بانک ملی بازار) قرار داشت و زیر نظر حاجب‌الدوله (رئیس تشریفات) اداره می‌شد. فراشباشی رئیس اجرائیات و فراش‌ها نگهبانان انبار شاهی بودند. غذای زندانیان ناچیز بود و مردم گاهی به‌عنوان نذر از سوراخ زندان غذا و خوراکی برای زندانیان می‌انداختند و البته اصلاح و حمام و نظافتی هم وجود نداشت. سال ۱۲۹۲ شمسی دولت ایران برای سر و سامان دادن به وضع شهربانی کشور عده‌ای مستشار از سوئد استخدام کرد که نظامنامه مجالس را تهیه کردند تا زجر بدنی و زنجیر کردن زندانیان ممنوع شود. در سال ۱۳۰۸ شمسی زندان قصر اولین زندان ایران برای نگهداری ۶۰۰ نفر محکوم بنا شد و در ۲۱ مهرماه ۱۳۴۷ اولین آیین نامه زندان‌ها با توجه به اصول علم زندان‌ها به تصویب رسید و در سال ۱۳۵۴ این آیین‌نامه اصلاح شد اما به دلیل عدم وجود امکانات کافی، مفاد آن اجرایی نشد. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی هم با ایجاد تغییرات در قانون اساسی در سیزدهم شهریور سال ۱۳۵۸ زندان‌ها از شهربانی منفک و به شورای سرپرستی زندان‌ها محول شد و در سال ۱۳۶۴ هم به سازمان زندان‌ها و اقدامات تامینی و تربیتی کشور تبدیل شد.

■ بازگشت ۳۰ درصدی به زندان به ۲ درصد رسید

بخش پژوهشی سازمان زندان‌ها هم از بخش‌هایی است که همیشه اذهان کنجکاو را به سمت خود جذب می‌کند تا حداقل بدانند چه کارهایی در آنجا انجام می‌شود. ظاهر غرفه از تابلوهای آماری با نمودار پر شده و اعداد و ارقام بر روی آن نقش بسته و ناخودآگاه باید درباره‌شان بپرسی. ناصر ربیعی رئیس بخش پژوهش سازمان زندان‌ها درباره این بخش که از سال ۷۲ آغاز به کار کرده از دو نوع فعالیت‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی و روانشناسی و علوم اجتماعی نام می‌برد و از بیش از پنجاه عنوان تحقیق میدانی و کاربردی می‌گوید که نتایج آن در سازمان اجرایی می‌شود نه آنکه در کتابخانه‌ها بماند و خاک بخورد. او حتی از تبدیل شدن تحقیقات به دستورالعمل و بخشنامه هم می‌گوید. شورای عالی تحقیقات هم از مراجع تصمیم‌گیری در ستاد این سازمان است که در تمامی استان‌ها نمایندگی دارد. او می‌گوید: «سازمان زندان‌ها با همکاری دانشگاه علمی کاربردی دوره‌های آموزشی مخصوص کارکنان سازمان برگزار می‌کند و با همکاری دانشگاه پیام نور دوره‌های آموزشی در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد که البته زندانیان هم می‌توانند در این کلاس‌ها ادامه تحصیل دهند برگزار می‌کند.» طرح روان‌درمانی از طرح‌هایی است که از ۱۲ سال پیش یعنی زمان تشکیل بخش پژوهش در استان خراسان به اجرا درآمده. ربیعی درباره این طرح می‌گوید: «در اجرای این طرح زندانیان براساس شرایط و نیازهای شخصیتی مورد درمان قرار می‌گیرند و در پایان فارغ از اتهامات و جرائم وضعیت درمانی‌شان به جایی می‌رسد که می‌توان از آنها به‌عنوان یک انسان سالم نام برد.» او درباره نحوه اجرای طرح می‌گوید: «شروع طرح را براساس آزمون‌های روانشناختی ارزیابی می‌کنیم و آنهایی که آمادگی اصلاح و درمان داوطلبانه دارند را جدا می‌کنیم و پس از بحث سلامتی جسمی به بحث سلامتی روانی افراد می‌رسیم. در مرحله پایانی هم آموزش اشتغال و حرفه‌آموزی این افراد را متکی به نفس می‌کند.» ربیعی درباره مرحله مراقبت‌های پس از درمان و خروج از زندان توضیح می‌دهد که مرکز مراقبت بعد از خروج خدماتی را به زندانیان آزاد شده ارائه می‌دهد، شامل حمایت‌های مادی و البته بیشتر معنوی. او از نتایج طرح می‌گوید که با اجرای آن بازگشت زندانی‌ها از رقم حدود ۳۰ درصد به ۲ درصد کاهش یافته است. طرح روان‌درمانی از سال ۷۲ در زندان خراسان آغاز شد و در سال ۸۰ رئیس سازمان زندان‌ها با ارائه گزارش‌هایی به رئیس قوه قضائیه این قوه را بر آن داشت که با تشکیل شورایی این طرح را در استان‌های دیگر هم به اجرا درآورد. قرار بر این است که این طرح تا پایان امسال در تمام زندان‌های مرکزی استان‌ها به اجرا درآید.

■■■

اما دوران آدم تا خاتم گذشته و هابیلیان و قابیلیان دنیا را فرا گرفته‌اند و تابلوی منبت‌کاری هنوز در گوشه غرفه است برای آنکه کسی بیاید و آن را به بهای بیش از ۳ میلیون تومان بخرد تا شاید خانواده سازنده آن که دیگر در این دنیا نیست، با این پول اندکی آسایش یابد.

پی نوشت:

۱- سایت سازمان زندان‌ها

فرش های ابریشمی بافت زندانیان قم

تابلوهای معروف کاری ساخت دست مددجویان کانون اصلاح و تربیت

نگاه

حکایت تجربه‌ای مکرر

هادی جوینده*

چند سال پیش در سئوالی از یک دیپلمات اروپایی مقیم تهران نظر او را از وضعیت اجتماعی - سیاسی ایران جویا شده بودند که آن را به وضعیت ترافیک تهران تشبیه کرده بود. چنین تشبیهی شاید در نگاه اول بی‌ربط به نظر بیاید ولی اگر با دیده دقت به این تمثیل نگریسته شود شباهت‌های زیادی میان این دو حوزه یافت می‌شود منجمله عدم انقیاد به قانون، خودمداری، . . . و شاید اگر بخواهیم با تجربیات جدید نقطه شباهت دیگری بدان بیفزاییم می‌توانیم از «ناپختگی و شتاب‌زدگی» نیز یاد کنیم. برای این منظور کافی است طرح جدید اجرا شده در برخی بزرگراه‌ها منجمله اتوبان چمران را مدنظر قرار دهیم. این طرح که اصطلاحاً از آن به نام خط خودروهای پرسرنشین نام برده می‌شود چند سالی است که در برخی کشورها و از جمله آمریکا و کانادا مورد استفاده قرار می‌گیرد و از ابتدا نظرات بسیاری له و علیه آن ابراز شده و مطالعات فنی زیادی نیز در این حوزه صورت گرفته است. که عمدتاً حاکی از آن است که هر چند این طرح در کل مثبت ارزیابی می‌شود اما اولاً اثر آن چندان محوری و اساسی نیست که اثر کلانی بر حل مشکل ترافیک داشته باشد ثانیاً الزامات و شرایط جانبی بسیاری دارد که می‌بایست فراهم شده و یا رعایت شود و در آن صورت اثربخش خواهد بود و ثالثاً تعاریف و مصداق‌های خاصی دارد که ظاهراً با برداشت‌های موجود در پروژه یاد شده تفاوت‌های زیادی دارد. ابتدا به مصداق‌ها و تعاریف آن اشاره خواهیم کرد. طبق یک اجماع تقریبی در میان کشورهای استفاده‌کننده از این روش اصولاً اینگونه خطوط برای گذر خودروهای عمومی (اتوبوس، مینی‌بوس، ون، تاکسی و خودروهای سواری) با دو سرنشین یا بیشتر (یا اصطلاحاً خودروهای پرسرنشین) طراحی شده است که در مورد این پروژه این تعاریف به روشنی بیان نشده‌اند و در حال حاضر صرفاً اتوبوس‌های شرکت واحد از آن استفاده به عمل می‌آورند و خودروهای دیگر حتی تاکسی و یا سواری پرسرنشین نیز امکان استفاده از آن را ندارند. ثانیاً در حوزه الزامات نیز در اغلب پروژه‌های انجام شده در کشورهای دیگر، سرمایه‌گذاری‌های بسیاری صورت پذیرفته است تا خطوط مجزا و مخصوصی به بزرگراه‌ها بدین منظور اضافه شود و حتی راه‌های دسترسی به این خطوط ویژه با امکانات اضافه ایجاد شده به‌گونه‌ای در نظر گرفته شده است که نیازمند قطع خطوط دیگر بزرگراه نبوده و خودروهای دیگر نیز هنگام ورود و خروج از اتوبان مجبور به قطع ترافیک این خطوط نیستند. در مورد پروژه یاد شده این ملاحظات صورت نگرفته و در تمامی تقاطع‌های بزرگراهی گره‌خوردگی ترافیکی مشاهده می‌شود. ثالثاً در مورد اثربخشی آن هم خصوصاً با توجه به اینکه محل اجرای پروژه خود از مسیرهایی است که قبل از این هم ترافیک معمولاً سنگینی را متحمل می‌شدند، جای شک و تردید بسیاری وجود دارد. اصولاً اجرای چنین طرح‌هایی می‌بایست با مطالعات و ارزیابی‌های کارشناسی و کارهای آماری و زمان‌سنجی‌های لازم صورت پذیرد و چه بسا پروژه‌هایی که به‌رغم مثبت بودن نتایج در تئوری، نتایج عملی حاصل از آنها چندان رضایت‌بخش نیست چه برسد به اینکه بدون انجام یک چنین مطالعاتی و یا حداقل انجام حجم قانع‌کننده‌ای از مطالعات و ارزیابی‌های قبلی صورت پذیرفته باشد. مصاحبه خبرنگار رادیو با یکی از مسئولین دست‌اندرکار طی روزهای گذشته و تاکید بیش از حد بر منتظر ماندن اجرای طرح و موکول کردن هرگونه برآورد به بعد از آن این تردید را دامن می‌زند که اصولاً مطالعات آماری معناداری در این زمینه صورت نپذیرفته است و مسئولین به سیاق روش سعی و خطا منتظر کسب نتایج حاصله هستند. برای اینکه چندان هم بی‌پایه بحث را دنبال نکرده باشیم ذیلاً به محاسبات و تقریب‌هایی اشاره می‌شود که می‌تواند در برآورد اثربخشی این طرح تردیدهای جدی وارد کند. اگر فرض نماییم که سرعت ترافیک در ساعات اوج ترافیکی این محور ۲۰ کیلومتر بر ساعت باشد (تقریباً ۵/۵ متر بر ثانیه) با فرض اینکه هر خودرو با توجه به فاصله لازم با خودرو جلو و عقب فضایی در حدود ۱۲ - ۱۰ متر را اشغال کند می‌توان تعداد خودرو عبوری در ساعت از هر خط عبوری را به میزان ۱۸۰۰ خودرو محاسبه کرد، که برای بزرگراه چمران با سه خط عبوری این تعداد عبارت خواهد بود از ۵۴۰۰ خودرو در ساعت. اگر تعداد سرنشینان خودروها را به طور متوسط دو نفر فرض کنیم رقم مسافر گذری در ساعت معادل ۱۰۸۰۰ نفر خواهد شد. اگر فرض کنیم که یک خط از اتوبان به مسیر HOV اختصاص یابد حتی با فرض بسیار مثبتی که ترافیک در خطوط دیگر دچار توقف‌های پی در پی و کاهش سرعت گذر نگردد می‌بایست فرض کنیم که خطوط دیگر فقط دوسوم تعداد مسافرین مذکور را کماکان عبور داده و یک سوم باقی مانده می‌بایست از مسیر HOV گذر کنند که این رقم عبارت خواهد بود از: ۳۶۰۰ نفر در ساعت. اگر برای گذر این عده بخواهیم از اتوبوس‌های ۴۰ نفری نیز استفاده نماییم نیاز به بسیج ۹۰ دستگاه اتوبوس اضافه در ساعت برای تحمل بار جدید ایجاد شده برای سیستم حمل‌ونقل عمومی خواهیم بود. مشاهده وضعیت موجود ترافیک اتوبان چمران و برآورد تعداد وسایل حمل‌ونقل عمومی گذری از این مسیر طی روزهای گذشته به هیچ‌وجه نشان‌دهنده وجود یک چنین بسترسازی و بسیج امکاناتی برای تحمل بار ایجاد شده نیست.

*کارشناس ارشد مدیریت، تحلیلگر صنعتی

دعوت به همکاری
مهندس عمران با بیش از ۱۰ سال سابقه برای کارگاه سد سازی
استان خراسان جنوبی - قائن
استان آذربایجان شرقی - بستان آباد
تماس ۸ الی ۱۷ ۸۸۷۸۱۷۸۵ و ۰۲۱-۸۸۷۸۱۷۷۳